

kov je skozi leto hodilo v ljudsko kuhinjo navadno nekaj čez 90, za ktere smo v preteklem letu plačali 1257 gld. in to samo za ondotno hrano (184) itd. Poročilo o zveršenji šolskega leta (str. 264). Kaj bo pa za prihodnje šolsko leto? — Precej čez 200 očes se opira v denarstvenega ministra in njegove prijatelje. *Fluctus hic ultimus supereminet omnes!* V sredo bo sv. maša za dobrotnike dijaške mize (304) ... Prvega polmesca jih je hodilo v ljudsko kuhinjo 121 ... Deželni zbor Kranjski za dijaško mizo Jeranovo zopet 150 gld. (344). Za mesec november je bilo plačati v vsem precej čez 200 gld. (400). Čast in poštenje našim dobrotnikom! Nekdo 12 gld. za vezilo (336):

Za mizo iz kuhinje prišel si,
Kar prav serčno me res veseli;
Napredka lepega znamnje je to,

Nasiteni gotovo Ti slavo pojó;
Da prazna nikdar miza ne bila,
Dobrotna prijateljv roka daj mila!

Domožnanstvo kranjske vojvodine.

Spisal **Iv. Lapajne.**

(Dalje.)

Ferdinand II. (1596 — 1637).*)

Ferdinand II. je zvršil pričeto protireformacijo na Kranjskem, pri čemer je imel pomagalca, meščanskega sina Tomaža Chröna (Hrena), 1597. l. imenovanega Ljubljanskim škofom, ki ga je podpiral jezuitski red, kateri se je bil tudi tistega leta naselil v Ljubljani. Škof Chrön je bil rešitelj katoliške cerkvi na jugu Avstrije in s tem je storil cerkveni stvari najvažnejšo uslugo.

Dné 22. oktobra meseca 1598. l. se je izdalo povelje, da se imajo prognati iz dežele vsi protestantovski propovedniki in učitelji. Prepovedane so bile tudi protestantske slovenske knjige. V katoliškem duhu je pa začel škof Hren nove slovenske knjige pisati.

Za obrambo hrvaške meje proti Turkom se je veliko potrosilo. Mnogo plemenitašev je moralo prodati svoje rojstne gradove, da jim je bilo moči storiti svojo domovinsko dolžnost.

Ferdinand III. (1637 — 1657).

Za vlade Ferdinanda III. olepšala se je Ljubljana z javnimi in zasobnimi zgradbami. V 1653. l. je ukazal mestni magistrat postaviti dva vodujska od mramorja. V gospodskih ulicah se je l. 1642. dvignil „knežji dvor“, kras Ljubljanskemu mestu, ki ga je sezidal umetelnosti ljubeči Volk Engelbrecht Turjaški v italijanskem zlogu. Slike na presno v stari veliki dvorani svedočijo še sedaj, kako so bili nekdaž okrašeni ti prostori, v katerih so se tačas prvaki družbenih krogov, kjer so šolske drame jezuitske in časih burke potujočih nemških glumačev zabavale radovedno množico. Knežji dvor je hranil tudi znamenito knjižnico, katero je ustanovil njegov gospodar 1655. l. in v katerej so se nahajale najrazličnejše knjige, tiskovine in rokopisi. Škofijsko poslopje je razširil in olepšal škof Oton Puchheim, učen in bleščobo ljubeč mož.

Največja izprememba se je vršila v šolstvu. Namesto nemških humanistov so prišli jezuitje. Zavod, kjer so se vzgajali mladi in izobraževali ubogi mladeniči za jezuitski red, preustrojil se je v gimnazijo, katera je imela užé 1636. l. 544 učencev, gotovo znamenito število, ako pomislimo, da je tačas Ljubljana imela le 10.000 do 12.000 stanovalcev.

*) V zadnjem listu „Uč. Tov.“ v 4. vrsti od zgoraj beri: vittenberški menih.

(Cesar Maksimilijan II. ni vladal na Kranjskem, ampak nadvojvoda Karol, ki pa ni bil prijazen novi veri i. t. d.)

Leopold I. (1658 — 1705).

Novi deželni vladar je hotel osebno vzprejeti poklonstvo Kranjske dežele, star običaj in izraz zaveze mej ljudstvom in vladarjem. 1660. l. je bil slovesni vhod v Ljubljano. Poklonstvo se je vršilo z velikim bliščem v škofijskem poslopju po slovesni veliki maši, od koder je odpotoval cesar čez Vrhniko, Hasberg, Planino in Vipavo v Gorico, kjer je vzprejel poklonstvo in se vrnil v Ljubljano.

Vladarstvu cesarja Leopolda se je bilo dokaj boriti, da si vzdrži državno oblast. Treba je bilo vladoželjnost Francije zavrni v svoje meje in zmagati Turka. V vseh teh bojih so Kranjci vrlo pomagali. V bojih pri sv. Gothardu (1664. l.) skazoval se je s sijajnim junaštvom v navzočnosti Montecuculijevej, pod čegar prapori se je bojevalo mnogo Kranjskih plemenitašev, zlasti Kranjec baron Jurij Gottfried Lamberg. Ko so Turki poslednjič z vso silo pridrli pred Dunajsko zidovje (1683. l.), dali so Kranjci v obrambo štajerske meje 400 strelcev, katerim je bil poveljnik naš kronist Valvazor. Kako se je utisnila v spomin ta zmaga nad Turki pred Dunajem, poje Kranjska narodna pesem („Pesem od Dunaja“).

Ako pogledamo na Kranjsko v dobi Leopoldovej, vidimo, da se je veselo povzdigalo in razvijalo. V Ljubljani je živel bogato trgujoče meščanstvo, katero je pošiljalo svoje sinove v tuje visoke šole.

Jožef I. (1705 — 1711) in Karol VI. (1711 — 1740).

Jožefu I. je bilo usojeno le kratko življenje. Jožefov brat, do tačas španjski kralj, sedel je na avstrijski prestol z imenom Karola VI. On je končal vojsko o dednem nasledstvu s pomirjem. Avstriji so ostala posestva v Italiji, Milan, Neapolj in Sardinsko, in pridobila je španjsko Nizozemlje.

Želja cesarjeva, da bi utrdil svojo dinastijo, dala mu je povod o načrtu novega reda pri dednem nasledstvu, ali tako nazivanej „pragmatični sankciji“ (dné 19. aprila 1713. l.). Po tej imajo biti dedne dežele vedno nerazdeljiva celota in dedno nasledstvo, ako izmrè moški rod, prehaja na ženskega. Stanovi nemških dednih dežel so vzprejeli ta novi državni osnovni zakon brez ugovora, Kranjski deželni zbor ga je odobril (1720. l.) z opómno, da smatra „nerazrušno zlogo“ monarhije za „najmodrejšo uredbo, ki jo je udihiil sam Bog“.

Karol VI. je bil poslednji avstrijski vladar, ki je na Kranjskem osebno vzprejel poklonstvo (1728. l.). Ljubljansko mesto mu je posvetilo ob godovanji poklonstva mramorjev spomenik, njegovo doprsje v prirodni velikosti, katero je izdelal beneški mojster Fran Robba in ki sedaj lepša predvežje mestnej dvorani. Ljubljana je zgradila tačas (1717. l.) na novo svojo mestno svetovalnico v italijanskem zlogu, v katerem so zidana malone vsa nova poslopja tiste dobe. Vzrastla je stolna cerkev (završena 1711. l.); nemška križevska cerkev (1714. l.); uršulinska cerkev (1718. l.). Cerkvena unietelnost je dajala posla darovitim slikarjem in kiparjem. V prvo vrsto spada Valentin Mencinger, porojen v Bohinji početkom 18. veka, ki se je izobraževal v Italijanih, mej poslednje Robba, čegar mojstersko delo sta angelja na obhajilnem altari v stolni cerkvi.

Kakor na umetelnost, vplivala je tudi na izobraževanje višjih stanov Italija. Mladim plemičem so bila smoter popotovanja Bolonja, Rim, Parma in Modena, a prave ljudske šole za pouk onih stanov, katerim sreča ni podarila bogastva, ni bilo užé, kar so razgrajali viharji protireformacijske dobe; samo rudarsko mesto Idrija jo je imelo.

V slovenski književnosti ni bilo več sledu o navdušenosti reformaterjev; Bohorič je bil pozabljen, njegova slovnica je užé pošla tako, da je kapucinski gvardijan Hippolyt 1715. l. mogel objaviti izpisek iz Bohoričeve ko novoknj igo. (Dalje prih.)